

Een straftoemetingsonderzoek bij de correctionele rechter

Edgard Peeters*

1. Opzet en verloop van het onderzoek

1. Tussen 1980 en 1983 werd gezamenlijk door K.U. Leuven en V.U. Brussel een straftoemetingsonderzoek uitgevoerd bij een groep correctionele rechters in het Nederlandstalige landsgedeelte van België.¹

Directe aanleiding tot dit onderzoek was de aanslepende problematiek van de korte gevangenisstraffen. Men stond namelijk voor een dubbele vaststelling. Alhoewel nagenoeg iedereen het reeds lang eens is over de vele negatieve kanten van de korte straf, en op beleidsniveau zelfs geruime tijd de intentie bestaat om de toepassing van de korte straffen terug te dringen, is er op het vlak van de strafrechtsbedeling weinig verandering in het bestraffingspatroon te bemerken.² Het aantal uitgesproken korte straffen vermindert niet en ook de reële opsluitingen voor korte straffen nemen niet af.³ Nochtans beschikken rechter en parket eigenlijk over de middelen om het uitspreken resp. uitvoeren van korte straffen te milderen. De strafrechter kan naargelang het geval gebruik maken van de geldboete, de opschorting, het uitstel, de probatie. Het openbaar ministerie van zijn kant kan, weliswaar binnen bepaalde perken, tot de niet-uitvoering beslissen en ook weekendarrest of beperkte hechtenis opleggen. Statistische onderzoeken wijzen evenwel uit dat deze alternatieven het bij rechter en parket gewoonweg niet doen.⁴

Op zoek naar de achtergrond van deze feiten groeide onder meer de idee om een onderzoek op gang te brengen naar de *besluitvorming* van rechter en parket *m.b.t. de korte straffen haar alternatieven*. Het werd een verkennend onderzoek, waarin gepeild werd naar de wijze waarop rechter en parket omspringen met de

* Wetenschappelijk medewerker aan de faculteit Rechtsgeleerdheid, Afdeling Strafrecht, strafvordering en criminologie, K.U. Leuven.

1. Dit project, getiteld 'Beslissing over en vormgeving aan de korte vrijheidsberovende en vrijheidsbeperkende straffen', werd gefinancierd door het Fonds voor Kollektief Fundamenteel Onderzoek. Dit artikel is de beknopte weergave van een rapport dat tot stand kwam in samenwerking met L. DUPONT, C. ELIAERTS, J. GOETHALS, Edg. PEETERS en T. PETERS.

2. ELIAERTS, C. en PETERS, T., 'De korte gevangenisstraf en de alternatieve sancties: Beleids-opties en praktijk op het niveau van de parketten, de rechters en de penitentiaire administratie', *Panopticon*, 1984, 199-212; ELIAERTS, C. en SNACKEN, S., 'De toepassing van de korte gevangenisstraf, een straatje zonder eind?', *Panopticon*, 1982, 5-20; SNACKEN, S., *De korte gevangenisstraf. Een onderzoek naar toepassing en effectiviteit*, Antwerpen, Kluwer, IURCS 13, 1986, 342 p.

3. SNACKEN, S., *o.c.*, 69-81, 112-130.

4. PETERS, T., 'De gevangeningen zitten overvol want de alternatieve sancties doen het niet', *Panopticon*, 1980, 265-270; KLOECK, K. en VAN GEEL, H., *Probatie als vorm van prepenitentiaire hulpverlening aan sociaal gehandicapte volwassenen*, Nationaal Onderzoeksprogramma in de Sociale Wetenschappen, Deel V, Rapport 3, Leuven, 1978, 13 e.v.; BASLER-PIERSON, M., *La probation en Belgique*, Brussel, Bruylant, 1980, 108-163; SNACKEN, S., *o.c.*, 69-81, 106-138.

mogelijkheden die hen ter beschikking staan. Tegelijkertijd beoogde men een aantal knelpunten bij de toepassing van de alternatieven aan de oppervlakte te brengen. Van meetaf aan was het de bedoeling om rechters en parketleden persoonlijk in het onderzoek te betrekken.

Bovendien leek een zodanig onderzoek niet zonder belang in het kader van de werkzaamheden van de Commissie voor de Herziening van het Strafwetboek. Deze Commissie bleek namelijk voorstander van een verdere verruiming van het sanctiepakket met het oog op een meer doorgedreven individualisering van de straf.⁵ Dit deed onmiddellijk de vraag rijzen hoe magistraten hierover denken en of zij de nood hieraan ook zo aanvoelen. Dit onderzoek zou dan ook de mogelijkheid bieden om de mening van de magistraten te vragen over de voorgestelde aanpassingen van het bestraffingsinstrumentarium.

2. Het onderzoek zou in twee fasen verlopen. In het eerste deel zou de rechter aan bod komen, in het tweede deel het openbaar ministerie. Naargelang de werkzaamheden rond de rechter vorderden, bleek dat het oorspronkelijk opzet om ook het openbaar ministerie te benaderen niet realiseerbaar was binnen het voorziene tijdsbestek. Dit was niet alleen het noodzakelijk gevolg van de complexiteit van de problematiek, maar ook van het feit dat er in ons land bij de rechter nooit een vergelijkbaar onderzoek was uitgevoerd. Van bij het begin af aan was het een zoektocht naar de eigen te volgen weg. In de loop van het onderzoek verschenen twee tussentijdse rapporten, d.d. maart 1981 en maart 1983, en een eindrapport (niet gepubliceerd), waarin de verschillende etappes gedetailleerd worden weergegeven.

3. Het onderzoek bij de rechter werd voorafgegaan door een uitgebreide literatuurstudie, waarin o.a. aandacht werd besteed aan buitenlandse besluitvormingsonderzoeken en de literatuur over de genese, legitimering en toepassing van het uitstel, de opschorting en de probatie in België.⁶

Wat de onderzoekstechniek betreft werd na een uitvoerige gedachtenwisseling besloten om t.a.v. de rechter enkel het individuele interview te hanteren. Aldus werd het plan opgevat om alle correctionele rechters te bevragen die in Nederlandstalige strafkamers zetelen, hetzij als alleenzetelend rechter, hetzij in een kamer met drie rechters.

Zeer veel aandacht werd besteed aan de inhoud van de te bevragen materie. Men kon onmogelijk meerdere keren voor dezelfde bevraging bij de rechter terugkeren. De juridische techniciteit en complexiteit van het onderzoeksobject vereisten trouwens een nauwkeurige voorbereiding en afbakening. Het leek dan ook noodzakelijk dat de interviewer zou beschikken over een vast vragenschema dat de thema's van het gesprek met zijn hoofd- en deelaspecten bevatte. Dit schema zou daarenboven een onmisbaar instrument zijn bij de verwerking van de materie na de interviews. Maar vooral door de overvloed aan items bleek de

5. *Verslag over de voornaamste grondslagen voor de hervorming*, Ministerie van Justitie, juni 1979, 68 e.v.

6. *Eerste Interimrapport*, maart 1981, 8-85. Deze studie gaf tevens aanleiding tot de bijdrage van Edg. PEETERS, 'Het ontstaan van de probatie in België. Een poging tot historische reconstructie', *Panopticon*, 1982, 99-122.

redactie van een beknopt maar toch bevredigend interviewschema niet zo eenvoudig te zijn. Het maakte dan ook een hele evolutie door. Een ontwerp werd uitgetest in een pilootonderzoek bij magistraten die niet tot de eigenlijke onderzoeksgroep behoorden. Hieruit ontstonden een aantal nieuwe vragenschema's die telkens aan een grondige discussie werden onderworpen, o.m. met buitenlandse onderzoekers met ervaring op dit terrein. Na heel wat schaaftwerk kwam uiteindelijk het definitieve interviewschema tot stand. Daaraan werd dan ook nog een lijst van 'personalialia' toegevoegd, die een aantal persoonlijke gegevens over de geïnterviewde bevatte en waar men op het eind van het gesprek zou naar informeren.⁷

4. Na deze lange voorbereiding kon dan eindelijk met het veldonderzoek worden gestart. Een brief werd verstuurd aan alle Voorzitters van de Rechtbanken van Eerste Aanleg van het Vlaamse landsgedeelte, met het verzoek toestemming te verlenen tot een individueel onderhoud met de correctionele rechters die onder hun Ambt ressorteren.

Iets minder dan de helft reageerde positief (soms met aanduiding van de rechters die konden geïnterviewd worden). Tegelijk deelde de Eerste Voorzitter van het Hof van Beroep van Gent mee dat het onderzoek in zijn rechtsgebied niet mocht plaatsvinden. Dit betekende concreet dat er in de zeven gerechtelijke arrondissementen aldaar geen gesprekken met magistraten mochten gevoerd worden, hetgeen uiteraard een gevoelige inperking van de onderzoeksgroep veroorzaakte.

In de gerechtelijke arrondissementen waar de instemming van de Voorzitter bekomen was, verliep de contactname met de individuele magistraten verder telefonisch. Niet altijd werd er onmiddellijk toegezegd. Een aantal rechters bleek zelfs zeer terughoudend te zijn, maar uiteindelijk weigerde slechts een kleine minderheid om aan de interviewing te participeren.

Al bij al kon er een interview afgenomen worden van 35 correctionele rechters, dit is ongeveer de helft van de geraamde totaalpopulatie. Dit aantal is over de volgende arrondissementen te verdelen: Brussel (2), Leuven (3), Antwerpen (9), Mechelen (4), Turnhout (7), Hasselt (6), Tongeren (4). De meeste gesprekken werden op band opgenomen (cassettes), de overige werden schriftelijk opgetekend. De rechters werden steeds individueel bevraagd, zowel de alleenzetzende rechter, als de voorzitter of bijzitter van een kamer met drie rechters.⁸

2. Inhoud van het interview met de correctionele rechters

5. Inhoudelijk bestond het interview uit twee delen. In de eerste plaats kwam *de huidige straftoematingspraxis* van de geïnterviewde rechter aan bod, meer bepaald het gebruik van de korte gevangenisstraf, de geldboete, het gewoon uitstel, het gedeeltelijk uitstel, de gewone opschorting en de probatie. Elk van deze sanctievormen werd apart ter sprake gebracht. Telkens werd gevraagd wanneer zij door de geïnterviewde worden opgelegd, en waarom dat dan gebeurt. Vervol-

7. Deze onderzoeksfase is uitvoerig beschreven in het *Tweede Interimrapport*, maart 1983, 6-51; 59-64.

8. Meer gedetailleerde informatie over het veldonderzoek is vervat in het *Eindrapport*, 11 e.v.

gens diende de rechter aan te geven wat volgens hem/haar de voor- en nadelen van de betrokken sanctie zijn. Bij meerdere sancties werden er bovendien nog een aantal specifieke vragen voorzien. Zo werd t.a.v. de korte gevangenisstraf o.m. gevraagd in hoever de rechter geïnformeerd is m.b.t. de beslissing door het openbaar ministerie over de modaliteiten van de strafuitvoering. M.b.t. de probatie was er onder andere de vraag in hoever de rechter deze maatregel laat voorafgaan door een maatschappelijk of een persoonlijkheidsonderzoek.

Al deze vragen werden zoveel mogelijk betrokken op de eigen persoonlijke ervaring van de geïnterviewde, om uit te sluiten dat hij/zij in het algemeen of over de praktijk van anderen zou praten. Tevens werd gevraagd naar het 'handelen' van de respondent, niet naar zijn 'opvatting'.⁹

De rechter werd altijd de gelegenheid geboden om zelf eventueel andere aspecten van de straftoemeting ter sprake te brengen die hij/zij belangrijk achtte.

In een tweede deel werd dan geïnformeerd naar de mening van de rechter over een aantal *vernieuwingsvoorstellen van de Commissie voor de Herziening van het Strafwetboek* aangaande het beschikbaar sanctiepakket.¹⁰ Werden meer bepaald ter sprake gebracht: het voorstel om de strafminima op te heffen, de eventuele invoering van richtlijnen betreffende de keuze van de straf en een aantal nieuwe bestraffingsmogelijkheden, nl. de invoering van de enkele schuldigverklaring, de mogelijkheid om sommige bijkomende straffen als een zelfstandige straf op te leggen, de versoepeling van de Probatiewet, de dienstverlening als straf, en de geldboete vast te stellen aan de hand van inkomenscategorieën.

3. Onderzoeksresultaten

A. DE KORTE GEVANGENISSTRAF (KG)¹¹

6. *Definitie* – In de mate dat tijdens de interviews gepoogd werd te definiëren wat onder korte gevangenisstraf werd verstaan, bleken de rechters nogal grondig te verschillen in hun conceptie van het begrip. Bepaalde rechters beschouwen een gevangenisstraf als kort wanneer ze de zes maand niet overschrijdt; andere leggen de grens op drie maand, nog andere op één maand en zelfs op veertien dagen. De beleving van de duur van een gevangenisstraf is dus zeer subjectief.

7. *Aanwijzingen*¹² – De meeste rechters drukken de wens uit waar mogelijk de KG

9. Alhoewel het antwoord uiteindelijk toch een opvatting weergeeft, hoefde men daarom niet per se in de vraag naar die opvatting te informeren.

10. Verslag over de voornaamste grondslagen voor de hervorming, *o.c., l.c.*

De vernieuwingsvoorstellen van R. LEGROS, Koninklijke Commissaris voor de hervorming van het Strafwetboek, waren toen nog niet bekend (cf. LEGROS, R., *Voorontwerp van Strafwetboek*, Uitgave van het Belgisch Staatsblad, 1985). Dit neemt niet weg dat de resultaten van dit onderzoek evenzeer relevant zijn voor de aanpassingen en verruiming van het sanctiepakket, voorzien in het Voorontwerp.

11. Hiermee wordt bedoeld de korte gevangenisstraf *zonder uitstel*.

12. In de antwoorden van de rechters werden het wanneer en het waarom van de toepassing van de sancties niet altijd duidelijk van elkaar onderscheiden. Bij de verwerking was het dan ook onmogelijk om consequent een opdeling te maken. Daarom worden de resultaten van dit item steeds samengebracht onder de gemeenschappelijke hoofding 'aanwijzingen'.

te vervangen door alternatieve strafvormen en ze enkel in een aantal welomschreven gevallen toe te passen. Daarbij lijkt dan voor de meesten de herhaling doorslaggevend te zijn om een KG op te leggen. Vooral wanneer uit het strafregister blijkt dat de beschuldigde reeds voldoende kansen (uitstel of boete) heeft gekregen. Een KG wordt dan opgelegd, deels vanuit repressief oogpunt ('hij moet het eindelijk maar eens voelen'), deels vanuit preventieve bekommernissen ('nu zal hij misschien wel oppassen').

Het opleggen van een KG lijkt niet zozeer verbonden te zijn aan bepaalde (typen van) misdrijven. De meeste rechters vinden het trouwens moeilijk om aan te geven welke misdrijven een KG verdienen. Sommigen vernoemen vooral geweldsdelicten. Ook familieverlating en dronken voeren worden vermeld.

Enkele rechters verklaren voor een korte straf te opteren wanneer de beklaagde verstek laat gaan. De bedoeling is dan vooral om hem bij verzet 'terug voor hen te krijgen'.

Soms wordt de gevangenisstraf tot 1 maand resp. 6 maand beperkt omdat dit de grens is voor het eventueel later uitspreken van de opschorting, resp. het uitstel.

Een (relatief) korte gevangenisstraf wordt ook uitgesproken als de rechter oordeelt dat een vrij hoge boete geen zin heeft aangezien de dader geen geld heeft.

Ten slotte speelt in het opleggen van korte straffen het feit dat de beklaagde in voorhechtenis zit een grote rol. Het is een vrij algemene praktijk de voorhechtenis met een stuk effectieve gevangenisstraf¹³ te dekken. Sommige rechters oordelen immers dat de voorhechtenis meestal kan gedekt worden omdat zij voldoende door de raadkamer gecontroleerd wordt. Andere vinden wel dat de voorhechtenis zou moeten beperkt worden tot de 'zware gevallen'. Het dekken van de voorhechtenis is evenwel geen automatisme, zo wordt door meerdere rechters onderlijnd. Zij wijzen terzake op de onafhankelijkheid t.a.v. het parket (zie ook nr. 20).

Een aantal rechters geven enkele *tegenindicaties*. Volgens hen is het opleggen van een KG niet aangewezen:

- wanneer daardoor familiale, professionele of financiële problemen zouden teweeggebracht worden. Een korte straf is duidelijk onverantwoord wanneer de veroordeelde b.v. zijn betrekking zou verliezen, want daardoor wordt het hele gezin meegestraft. In dit verband heeft men het dan vooral over jongeren, ambtenaren van wie de carrière door een gevangenisstraf kan gebroken worden en 'brave huisvaders';

- wanneer er tussen de feiten en de terechtzitting een al te grote tijdsspanne ligt en de betrokkene zich in die periode heeft gestabiliseerd;

- uitzonderlijk wordt ook de niet-uitvoering door het parket als reden voor het niet opleggen van de korte straf vermeld.

8. *Voor- en nadelen* — De houding van de meeste rechters t.a.v. de KG is kritisch tot zeer kritisch te noemen. Algemeen is men zich terdege bewust van de proble-

13. Wanneer in de tekst over *effectieve* gevangenisstraf of *effectieve* geldboete gesproken wordt, moet daaronder verstaan worden de gevangenisstraf, resp. de geldboete *zonder uitstel*.

men waartoe de korte straf op sociaal, familiaal, professioneel en financieel vlak kan leiden. Bovendien, werpen sommigen op, staan deze problemen niet in verhouding tot de ernst van de gepleegde feiten. Anderzijds wordt er ook op gewezen dat gevangenen in feite scholen voor delinquentie zijn. Wie nog niet echt delinquent was, wordt het in de gevangenis, en wie slechts amateur was leert er de knepen van het vak.

Een aantal magistraten wijst er evenwel op dat de KG nog altijd minder nadelig is dan een lange(re) gevangenisstraf. Reïntegratie is nog mogelijk en een opname in 'het milieu' wordt vermeden.

Hieraan kan de meer algemene opmerking toegevoegd worden dat de rechters de beslissing over de gevangenisstraf een moeilijke beslissing vinden, die een ernstige studie en voorbereiding vereist. De 'juiste' straf vinden is trouwens altijd moeilijk. Veel rechters zien daarom voordelen in een kamer met drie rechters, wat meer garanties op een rechtvaardig vonnis biedt.

9. *De uitvoeringswijze van de KG* — Elke rechter is ervan op de hoogte dat de meeste korte gevangenisstraffen niet worden uitgevoerd of dat ze in bepaalde gevallen door het parket gemodificeerd worden in weekend arrest of beperkte hechtenis.

Veel rechters vinden dit ronduit frustrerend. Zij vinden het spijtig dat er 'achter hun rug vanalles gebeurt' waardoor de sanctie, die uiteindelijk toch door hen werd uitgesproken, zomaar wordt gewijzigd. Zij vragen zich dan ook af wat de zin is van hun denken en overleggen omtrent de passende straf. Sommigen hebben het hier trouwens ook over de voorwaardelijke invrijheidstelling in geval van zwaardere delicten.

Bovendien klaagt men algemeen over het gebrek aan informatie over de uitvoeringsfase. Of de door hen opgelegde straffen al dan niet uitgevoerd worden en wanneer beperkte hechtenis of weekendarrest wordt toegestaan, wordt niet officieel aan de rechters meegedeeld. Van het parket komt men eerder weinig te weten, zodat veel rechters hun kennis terzake hebben 'van horen zeggen'. Men zou het dan ook op prijs stellen op de hoogte gebracht te worden van wat er met hun vonnissen gebeurt. Enkele rechters pleiten in die zin voor het opnemen van de uitvoeringswijze (b.v. niet-uitvoering) op het strafregister. Ook betreuren sommigen dat hen officieel niets wordt meegedeeld over de gangbare criteria voor de niet-uitvoering. Daarom stellen enkelen voor dat aan de rechters inzage zou verleend worden van de parketcirculaires of ministeriële circulaires terzake.

De *impact* van de uitvoeringspraktijk van het parket op de straftoemeting van de rechters lijkt wel erg verscheiden. Ongeveer de helft van de rechters verklaren zich helemaal niet te laten beïnvloeden door de mogelijke niet-uitvoering of de uitvoeringsmodificatie die het parket zal aanbrenge. De overige rechters verklaren dat ze in functie van de niet-uitvoering of van mogelijke modificaties gaan anticiperen, hetzij in de richting van een strafverzwaring (b.v. door de gevangenisstraf zodanig te verhogen dat de eventuele niet-uitvoering wordt tegengegaan, of door toevoeging of verhoging van de bijkomende geldboete), hetzij in de richting van een strafvermindering (b.v. door verkorting van de duur van de straf, of door het verlenen van uitstel).

Wenst de rechter *betrokken* te worden bij de strafuitvoering? Een minderheid wil daar niet van weten. De taak van de rechter eindigt bij het vonnis, stellen

zij. Zich ook nog mengen in de tenuitvoerlegging, zou betekenen dat op zijn eigen beslissingen terugkomt. De meerderheid van de rech-
wenst wel tussen te komen, omdat de rechter die het vonnis heeft ge-
betrokkene het best kent en daarom op een nuttige manier mee richti-
ven aan de strafuitvoering. Anderen motiveren hun tussenkomst als
tegenwicht t.o.v. de naar hun overtuiging al te grote bevoegdheid van
en de administratie op dit vlak. Maar over de vorm van tussenkoms-
men meer van mening. Slechts enkele voorstanders willen echt mee be-
de gevallen van nabij volgen. De meesten zien daarin echter praktisch
men (m.n. werkoverlast) en wensen enkel adviserend op te treden. Oc-
inschakeling van een strafuitvoeringsrechter zijn de meningen verde-
mige rechters zijn er radicaal tegen (b.v. 'hij heeft geen contact met de l-
nen'; 'de verantwoordelijkheid is te zwaar om door één man gedrage-
den'). Anderen aarzelen, zijn er principieel wel voor, maar zien het in de
toch moeilijk realiseerbaar, o.m. wegens het gebrek aan middelen.

B. DE GELDBOETE

10. Veel rechters verklaren vrij veel gebruik te maken van de geldboe-
baar wordt deze zelden met uitstel opgelegd. Volgens de meeste recht-
gewoonlijk effectief omdat een boete met uitstel een onvoldoende dreig-
maakt en de veroordeelde volgens sommigen zelfs de indruk heeft niet ge-
zijn. Geeft men toch uitstel (of gedeeltelijk uitstel), dan is dat vooral op
wet zware minimumboetes voorschrijft (b.v. bij rijden zonder verzekering
bewijs), soms ook wanneer iemand de eerste keer voor de rechter komt
een licht vergrijp. Wat hierna volgt, gaat dan ook vooral over de effectieve
boete.

11. *Aanwijzingen* — Een korte bemerking vooraf. In de gesprekken ging het
zoezeer om de geldboete als hoofdstraf of als verplichte bijkomende straf
om de toepassing van de geldboete in geval van keuzemogelijkheid. Soms
rechter namelijk kiezen tussen gevangenisstraf en geldboete; soms kan
geldboete (ook) facultatief aan de gevangenisstraf toevoegen. Wij wensten
ten wanneer en waarom in zulke gevallen toch naar de geldboete wordt geg-
(in de plaats van, resp. gekoppeld aan een gevangenisstraf).

Een sterke indicatie lijkt het financieel draagvermogen van de delinquent
zijn. Algemeen acht men de geldboete erg geschikt voor 'mensen die het kunnen
betalen'. Zij is in die gevallen een efficiënte verwittiging. Herhaaldelijk
trouwens naar voren dat het niet aangewezen is een geldboete op te leggen
neer de financiële toestand van de betrokkene slecht is.

Voor wat de misdrijven betreft waarvoor een geldboete aangewezen
vermelden veel rechters delicten in de financieel-economische of sociale
waarbij de betrokkene zich onrechtmatig heeft weten te verrijken (b.v. fraude
faillissementen en bedrieglijke bankbreuk, koppelbazen). Voor sommigen
boete eveneens op haar plaats van zodra het plegen van bepaalde misdri-
'een commercie wordt' (b.v. stroperij; handel in drugs, zeker wanneer het
een bemiddelde drughandelaar gaat). In al deze gevallen is het dan ook de
doeling van de rechter om de betrokkenen 'in hun vermogen te raken'. A

meen wordt aangegeven dat de geldboete zeer gebruikelijk is in verkeerszaken.

Maar ook *contra-indicaties* worden aangeduid. Zoals gezegd maakt men doorgaans geen gebruik van de geldboete wanneer de beschuldigde onvermogen is. Daardoor is men ook minder geneigd om jongeren een boete op te leggen ('zij hebben toch geen geld'). Volgens sommige rechters heeft de geldboete evenmin effect wanneer de burgerlijke verantwoordelijke (b.v. de werkgever) uiteindelijk de boete zal betalen. Ook lijkt de geldboete niet te passen bij bepaalde (typen van) misdrijven. T.a.v. familieverlating wijst men vrij algemeen het gebruik van de geldboete af, en volgens sommigen past zij evenmin bij geweldsmisdrijven en zwaardere zedendelicten.

Steeds in geval van keuzemogelijkheid stellen de meeste rechters te opteren voor de combinatie gevangenisstraf met geldboete. Zeker, zo verklaren er een aantal, wanneer de gevangenisstraf met uitstel wordt gegeven, want dan geeft de geldboete toch nog het gevoel dat er een straf geweest is. Maar wat is dan doorslaggevend om een *enkele boete* op te leggen? Als de meest belangrijke factoren kwamen naar voren:

- wanneer de zaak op milde wijze moet behandeld worden en het niet nodig is dat er via een gevangenisstraf met uitstel 'nog iets boven het hoofd blijft hangen';
- wanneer geen gevangenisstraf met uitstel meer mogelijk is;
- omdat een korte gevangenisstraf toch niet wordt uitgevoerd;
- in geval van onopzettelijke slagen en verwondingen in verkeerszaken (tenzij de gevolgen erg zijn, want dan achten sommigen eerder een gevangenisstraf met uitstel op zijn plaats);
- de bemiddeldheid van de delinquent, gekoppeld aan bepaalde soorten misdrijven, zoals uitbating van casino's of ontuchthuizen.

12. De *zwaarte* van de boete schijnt vooral bepaald te worden door het financieel draagvermogen van de betrokkene. Men lijkt er in het algemeen geen bezwaar tegen te hebben om hoge boetes op te leggen aan delinquenten met een groot inkomen, vele bezittingen of die zich door het misdrijf erg verrijkt hebben (b.v. een uitbater van casino's, een beroepsfraudeur of een bemiddelde drugcourrier).

13. *Voor- en nadelen* — Vrij algemeen beschouwt men de (effectieve) geldboete als een efficiënte sanctie, omdat zij door de veroordeelde daadwerkelijk gevoeld wordt. 'Zij doet pijn in de portemonnee'. Hierin verschilt zij trouwens met de gevangenisstraf met uitstel, want die raakt de veroordeelde eigenlijk niet op een voelbare manier. De geldboete wordt dan ook meestal als voldoende afschrikwekkend beschouwd. 'Men zal wel twee keer nadenken voor men herbegint'. Daarom ook zien sommige rechters in de boete een valabel alternatief voor de korte gevangenisstraf, in zoverre dat de zware gevolgen van de gevangenisstraf vermeden worden, maar tegelijk toch een voldoende zware sanctie, die de functie van vergelding en afschrikking kan vervullen, wordt opgelegd. Bovendien, merken enkele rechters op, kost zij niets aan de Staat, integendeel, zij brengt nog wat geld in het laatje. Een rechter twijfelt echter sterk aan de reële opbrengsten ervan.

Nadeel is dat de geldboete zeer zwaar kan aankomen, soms zelfs voor de he-

le familie van de veroordeelde. Algemeen is men dan ook van mening dat men t.a.v. mindervermogenenden zoveel mogelijk (effectieve) boetes moet vermijden. Enkele rechters vinden de geldboetes inflatoir en verouderd, en daardoor niet afschrikwekkend genoeg of onvoldoende beteugelend. Anderen wijzen erop dat de geldboete haar doel mist indien anderen dan de veroordeelde de boete betalen (b.v. de burgerlijk verantwoordelijke). Vandaar ook hun terughoudendheid om boetes aan minderjarigen op te leggen. Evenmin achten zij boetes efficiënt wanneer zij als een bedrijfskost worden aangezien.

14. Ook t.a.v. de geldboete verklaren de rechters dat zij geen informatie hebben over de wijze waarop deze sanctie uitgevoerd wordt. Weliswaar is men op de hoogte van het feit dat de toelating kan verleend worden om de boete in de tijd gespreid te betalen, zodat het schadelijk effect ervan kan gemilderd worden.

15. Over het algemeen zijn de rechters van oordeel dat de huidige wetgeving hen voldoende ruimte laat om de boete te individualiseren (cf. nr. 41). Wel wordt aangestipt dat zij inzake fiscale misdrijven over onvoldoende vrijheid beschikken (het grote aantal transacties wordt hier ook aangehaald). Soms komt de mening naar voor dat men de boete in meer gevallen als enige straf zou moeten kunnen uitspreken. Een verruiming van de minnelijke schikking¹⁴ zou ook de rechtbank van een aantal lichtere gevallen kunnen ontlasten.

C. HET GEWOON UITSTEL

16. Praktisch alle rechters wijzen erop dat het uitstel een zeer veel toegepaste sanctie is. Men bedoelt dan wel het uitstel van de gevangenisstraf, want het uitstellen van de boete vindt men over het algemeen niet opportuun (cf. nr. 10).

17. *Aanwijzingen* — Men kan stellen dat voor zeer vele niet te zwaarwichtige feiten de rechter bijna automatisch nagaat of uitstel van de gevangenisstraf (nog) mogelijk is.

Sterke indicaties voor het toestaan van de gunst van het uitstel zijn een blanco strafregister en occasionele criminaliteit, maar noodzakelijke vereisten zijn het zeker niet, tenzij het zou gaan om zware feiten.

Uitstel wordt zelfs meer dan eenmaal gegeven, vooral wanneer de vroegere veroordeling(en) reeds geruime tijd geleden uitgesproken werd(en) of wanneer het nieuwe feit een niet ernstig karakter vertoont. Toch beklemtonen verscheidene rechters dat er een grens is aan het krediet dat men iemand kan geven.

Een andere factor door sommige rechters vermeld is het feit dat de schade werd vergoed of de teruggave werd verricht.

Ook de persoonlijke en sociale kenmerken van de dader beïnvloeden in belangrijke mate de keuze voor het uitstel. Zo worden b.v. vernoemd: het feit dat de betrokkene werk heeft en dat ongetwijfeld gaat verliezen wanneer een effectieve straf wordt opgelegd; iemand 'die geen moeilijkheden verkoopt'; iemand

14. Deze verruiming werd inmiddels ingevoerd door de Wet van 28 juni 1984 tot uitbreiding van het toepassingsveld van het verval van de strafvordering voor sommige misdrijven, tegen betaling van een geldsom (*B.S.*, 22 augustus 1984).

die geïntegreerd lijkt in de maatschappij; de gunstige vooruitzichten tot reclasering, enz. Uitstel wordt bovendien geschikt geacht voor jongeren, vooral wanneer blijkt dat ze geen geld hebben om een geldboete te betalen.

Het nader specificeren van de misdrijven die bijzonder voor uitstel in aanmerking komen bleek (opnieuw) niet eenvoudig. Het gaat immers om een ruime groep misdrijven, waarbij de grens met de gevallen die ook voor boete in aanmerking komen niet altijd duidelijk te trekken is. Dit is niet zo verwonderlijk aangezien gevangenisstraf met uitstel en geldboete dikwijls samen worden uitgesproken. Toch werden de volgende misdrijven vernoemd: verkeersmisdrijven (met name onopzettelijke doding/verwonding — het gaat hier immers niet om 'criminelen', zegt een rechter), warenhuisdiefstallen en andere diefstallen zonder geweld, vechtpartijen, familieverlating (alhoewel andere rechters hier opteren voor een enkele effectieve gevangenisstraf), uitgifte van ongedekte cheques... Het is duidelijk dat dit geen volledige opsomming kan zijn.

18. Voor- en nadelen — Volgens de meeste rechters ligt het voordeel van het uitstel (van de gevangenisstraf) vooral hierin dat aan de betrokkenen niet alleen een 'kans', maar tegelijkertijd ook een waarschuwend signaal wordt gegeven. Hij moet de straf niet ondergaan, maar toch blijft er iets boven zijn hoofd hangen. Een groep rechters gelooft inderdaad in het uitstel, omdat deze maatregel volgens hen zeer afschrikwekkend werkt, en veel meer zelfs dan de geldboete 'want zodra die betaald is heeft de veroordeelde weer vrij spel'.

Aan de andere kant wordt door een aantal rechters juist als nadeel vermeld dat dit waarschuwend signaal niet altijd begrepen wordt. Sommige veroordeelden denken zelfs hun straf te hebben ontlopen. Deze rechters vinden het uitstel dan ook 'een slag in 't water, omdat het helemaal niet afschrikt'.

De voorstanders van het uitstel noemen als nadeel de wettelijke beperkingen van het systeem, met name de regel dat er geen uitstel meer mogelijk is bij een vroegere veroordeling van meer dan 6 maand (hoofd)gevangenisstraf. Sommigen betreuen ook de invloed die uitgaat van een mogelijke herroeping van het uitstel ingeval van recidive. Het uitstel wordt herroepen wanneer men wegens een nieuw feit gepleegd tijdens de proefperiode veroordeeld wordt tot een gevangenisstraf zonder uitstel van meer dan twee maanden. Volgens sommige rechters wordt de bestraffing van het nieuwe feit dan ook gekleurd door de dreiging van een herroeping van het vroeger verleende uitstel.

D. HET GEDEELTELIJK UITSTEL

19. Gedeeltelijk uitstel is een veel toegepaste sanctiemodaliteit, vooral in kamers met drie rechters die zwaardere feiten te behandelen krijgen. Opnieuw betreft het haast uitsluitend gevangenisstraffen, alhoewel hier een belangrijke uitzondering dient vermeld: inzake verkeersdelinquentie zijn er soms erg hoge strafminima zodat dikwijls een gedeelte van de boete met uitstel wordt uitgesproken (cf. 10). Hierna gaat het dan ook enkel over het gedeeltelijk uitstel van de gevangenisstraf.

20. Aanwijzingen — Vooral de ernst van het misdrijf en de gerechtelijke antecedenten lijken aan de basis te liggen van de toekenning van het gedeeltelijk uit-

stel. De situatie is dan de volgende: de rechter overweegt een straf met uitstel toe te kennen, maar één van beide elementen doet de balans naar een zwaardere geachte sanctie overhellen, omdat de rechter de betrokkene toch 'iets wil laten voelen'.

De reden kan dus in de ernst van de feiten liggen. Het effectief gedeelte van de gevangenisstraf dient dan om op een voelbare wijze de afkeuring voor het misdrijf te laten blijken en tegelijk om de betrokkene voor herhaling af te schrikken. Maar daarnaast kan ook het gerechtelijk verleden een belangrijke rol spelen. Wanneer de rechter oordeelt dat de beklagde vroeger al voldoende kansen heeft gekregen, dient het deel effectief als een nieuwe, ernstige waarschuwing voor de toekomst.

Het gedeeltelijk uitstel wordt ook geregeld toegekend bij ernstige misdrijven wanneer de rechter vindt dat zelfs na toepassing van de verzachtende omstandigheden de minimumstraf te hoog lijkt. Dit lijkt met name het geval te zijn bij sommige zware zedendelicten.

Nochtans komt een *belangrijk aantal gedeeltelijke uitstellen* tot stand als gevolg van het (al dan niet volledig) dekken van de ondergane voorlopige hechtenis (cf. nr. 7). Alhoewel verscheidene rechters oordelen dat zij zich door de voorlopige hechtenis niet gebonden achten, geven zij toe dat ze er meestal rekening mee houden. Buiten enkele argumenten die betrekking hebben op de verhouding met het parket, zijn er ook overwegingen die op de beklagde zelf slaan. Het dekken van de voorlopige hechtenis drukt de noodzakelijk geachte bestraffing van de betrokkene uit, zonder dat deze (eventueel geruime tijd na de feiten) opnieuw de nadelen van de gevangenisstraf moet ondergaan. Bovendien zou het parket in beroep kunnen gaan indien de rechter de hechtenis niet dekt, zodat de beklagde een zwaardere straf riskeert of in hechtenis blijft wanneer hij onder de banden van het aanhoudingsmandaat voor de rechtbank verscheen. Er wordt zelfs meermaals door de rechters verklaard dat zij een gedeeltelijke effectieve straf uitspreken die de termijn van de voorlopige hechtenis overstijgt.

Interessant om te vermelden is het feit dat sommige rechters erop wijzen dat het gedeeltelijk uitstel tot stand kan komen als gevolg van een compromis bij de beraadslagingen in een kamer met drie rechters.

Wat de door de rechters opgesomde misdrijven betreft die in het bijzonder tot gedeeltelijk uitstel leiden moeten wij wederom vaststellen dat zij zich hierover moeilijk kunnen uitspreken aangezien diverse factoren een rol spelen. Dikwijls zijn het gelijkaardige categorieën misdrijven als bij het volledig uitstel, maar zijn er elementen aanwezig die volgens de rechters een zwaardere sanctie vereisen. Veel aangeduid worden: diefstallen met geweld of andere verzwarende omstandigheden, ernstige zedenfeiten, drughandel (niet de zwaarste gevallen), ernstige financieel-economische of sociaalrechtelijke misdrijven.

21. Voor- en nadelen — De voordelen van het gedeeltelijk uitstel zijn niet zo talrijk en beperken zich in feite tot het vermijden van te lang geachte gevangenisstraffen. De rechters willen de kansen op reclassering in de mate van het mogelijke nog gaaf houden.

Als nadeel van het gedeeltelijk uitstel wordt vermeld dat op die manier veel korte gevangenisstraffen ontstaan.

E. DE GEWONE OPSCHORTING

22. In tegenstelling tot de hiervoor opgesomde sancties antwoorden de rechters dat de opschorting niet zoveel uitgesproken wordt, zeker niet in kamers met drie rechters. Bovendien gebruiken zij dikwijls de term 'probatie' wanneer zij in feite de gewone opschorting bedoelen. Tijdens de gesprekken werd dan ook geregeld aan de rechter gevraagd zich nader te specificeren.

23. *Aanwijzingen* — De opschorting kan volgens praktisch alle rechters toegepast worden wanneer het gaat om eenmalige lichte feiten, waarbij het uit maatschappelijk oogpunt niet nodig is om repressief op te treden. Toch is dat niet de enige factor. Uit het commentaar van de rechters valt op te maken dat tegelijkertijd moet blijken dat een veroordeling schadelijke gevolgen zou teweegbrengen die niet in verhouding staan tot de ernst van de feiten. Men denkt dan vooral aan moeilijkheden m.b.t. het verwerven of behouden van werk, of een te vrezen sociale declassering.

Het hoeft dan ook niet te verwonderen dat de jeugdige leeftijd van de delinquent meermaals als een belangrijke factor wordt aangeduid. De toekomst van de jongeren wil men niet onnodig bezwaren. Maar ook de sociale status van de dader, gemeten aan zijn beroep of dat van de ouders bij jongeren, kan van invloed zijn.

Uit het voorgaande volgt ook dat de verschijning van de betrokken persoon voor de rechtbank en de elementen die ter zitting nog aan het licht kunnen komen eveneens belangrijk geacht worden. Hieraan kan toegevoegd worden (maar dit geldt ook voor andere sancties zoals het uitstel) dat het vooraf vergoed zijn van de schade een gunstige indicatie is voor het toekennen van de opschorting.

Ook hier is het voor de rechters vrij moeilijk om de misdrijven die voor een gewone opschorting in aanmerking komen nader te specificeren, aangezien de persoonlijke factoren en de gerechtelijke antecedenten belangrijke beoordelingscriteria uitmaken. Men kan stellen dat de rechters dikwijls negatieve indicaties aanhalen: opschorting lijkt niet direct aangewezen bij verkeerszaken (dit zou tot 'een te veralgemeende toepassing' leiden), bij fiscale en financiële zaken, bij misdrijven waarbij geweld gebruikt werd. Volgende misdrijven werden wel opgesomd: lichte diefstallen zoals warenhuisdiefstallen, lichte zedenfeiten, experimenteel druggebruik, bepaalde gevallen van uitgifte van cheques zonder dekking of oplichting waarbij de schade vergoed werd, slagen en verwondingen tussen echtgenoten of familieleden.

24. *Voor- en nadelen* — Volgens de meeste rechters ligt het voordeel van de opschorting vooral in het vermijden van vermeldingen in het strafregister en op het bewijs van goed zedelijk gedrag, en van negatieve publiciteit in het algemeen. Met deze maatregel kunnen niet alleen de sociale declassering, maar vooral moeilijkheden op professioneel vlak voorkomen worden.

Een nadeel is volgens verscheidene rechters het feit dat de opschorting door vele delinquenten als een kwijtschelding van straf wordt beschouwd en dus geen intimiderend effect heeft. Dit leidt er trouwens toe dat sommige rechters de probatieopschorting soms boven de gewone opschorting verkiezen.

25. Algemeen blijkt dat de vraag naar opschorting meestal van de advocaat komt. Soms gebeurt het echter dat de rechter de maatregel zelf suggereert. Eerder zelden komt het voorstel van het openbaar ministerie en volgens sommigen gebeurt het zelfs meermaals dat deze instantie zich tegen de toekenning van de opschorting verzet.

F. DE PROBATIE

26. Eigen aan het Belgisch systeem is dat de probatie uit voorwaarden bestaat die de rechter verbindt aan een maatregel van opschorting of uitstel. Het gaat dus om een toevoeging, een bijkomende modaliteit, die de rechter overigens niet verplicht is aan te wenden. Uit de meeste gesprekken blijkt dat men uiteindelijk maar 'weinig' tot 'zelden' probatievoorwaarden oplegt. Dit neemt niet weg dat veel rechters zich tijdens de interviews vrij uitvoerig over de probatie hebben uitgelaten.

27. *De gehanteerde probatievoorwaarden*— Niet alleen kan de rechter vrij beslissen *wanneer* hij een voorwaarde oplegt, ook kan hij vrij de inhoud van de voorwaarde bepalen. Men zou zich dan ook kunnen verwachten aan een kleurrijk pakket van rechterlijke uitspraken, een rijkge vulde waaier van voorwaarden, wisselend naargelang van de omstandigheden van elk geval. Uit de gesprekken blijkt nochtans het tegendeel. Veel rechters geven een opsomming van de voorwaarden die ze in hun dagelijkse praktijk hanteren. Meteen valt op dat het soort voorwaarden vrij beperkt is, en dat deze inhoudelijk nogal stereotiep zijn. Voortdurend keert een kleine groep van type-voorwaarden terug, niet enkel bij de magistraten van hetzelfde rechtsgebied, maar ze herhalen zich over de 'grenzen' heen bij de magistraten van de andere rechtsgebieden. Uiteindelijk kan men daarin drie soorten voorwaarden onderscheiden:

a. Allereerst zijn er de voorwaarden waarin een behandeling en/of een vrijheidsbeperkende richtlijn wordt opgelegd. Een aantal rechters verklaren dit type van voorwaarde geregeld te hanteren wanneer de oorzaak van het delinquent gedrag volgens hen ligt in seksuele moeilijkheden, drankmisbruik, drugverslaving of verslaving aan kansspelen.

— Seksuele moeilijkheden

In dit geval wordt veelal naar de psychiater verwezen (b.v. 'zich stellen onder medisch-psychische begeleiding van een psychiater'). Hier vormen de exhibitionisten een bijna uitverkoren groep. Niet zelden worden zij door de rechter aangeduid als 'zieken', die 'verzorging' nodig hebben, omdat zij behept zijn met een 'drang waaraan zij niet of moeilijk kunnen weerstaan'. Is exhibitionisme echter aan drankmisbruik gekoppeld, dan is men eerder geneigd om voorwaarden op te leggen die op dit laatste probleem inspelen.

Specifieke vrijheidsbeperkende richtlijnen worden vooral genoemd in geval van aanranding van de eerbaarheid (b.v. 'contacten met minderjarigen vermijden'; 'geen contact meer zoeken met meisje X').

– Drankmisbruik of drugverslaving

T.a.v. dronkenschap komt veelal de voorwaarde terug: 'een desintoxicatiekuur volgen bij een geneesheer naar keuze', ook soms 'zich aansluiten bij een A.A.-vereniging'. M.b.t. de drugverslaafde wordt soms een 'ontwenningsskuur' genoemd. Een aantal rechters zeggen de overmatige drinker of druggebruiker wel eens naar een psychiater te verwijzen.

Vrijheidsbeperkende voorschriften komen eveneens voor. 'Drankmisbruik vermijden' wordt dikwijls vernoemd, al dan niet voorafgegaan door 'van algemeen goed gedrag (en zeden) zijn'. Sommigen hanteren clausules zoals 'niet (of: minder) (of: na een bepaald uur) niet meer in drankgelegenheden komen'.

– Verslaving aan kansspelen

Wanneer zij vaststellen dat vermogensdelicten, zoals diefstal, geldverduistering, gebruik van cheques zonder dekking, samengaan met een verslaving aan kansspelen, verklaren sommige rechters probatievoorwaarden op te leggen in de zin van 'verbod om naar de paardenkoers te gaan', 'verbod om op de lotto te spelen', 'verbod een bezoek te brengen aan uitbatingen voor kansspelen'.

– T.a.v. diverse misdrijven worden vrijheidsbeperkende richtlijnen vernoemd. Zo vindt men bij grootwarenhuisdiefstallen wel eens de voorwaarde vermeld 'verbod grootwarenhuizen te bezoeken'.

b. Tot een tweede type voorwaarden behoren deze waarin rechtstreeks naar de probatieassistent wordt verwezen. Geregeld maken de rechters melding van voorwaarden in de zin van 'regelmatig contact houden met de probatieassistent', al dan niet vergezeld van een van de voorwaarden vermeld onder a.

c. Tenslotte zijn er nog de probatievoorwaarden waarin de restitutie wordt bevolen, met name de vergoeding van het slachtoffer binnen een bepaalde termijn. Nochtans lijken deze bij de meeste magistraten niet zo gebruikelijk te zijn, maar degenen die ze vernoemen schijnen ze wel graag te hanteren.

28. *Aanwijzingen* – Blijkbaar denkt de rechter vooral aan het opleggen van voorwaarden wanneer hij vaststelt dat het delinquent gedrag veroorzaakt werd door seksuele moeilijkheden, drankmisbruik, drugverslaving, verslaving aan kansspelen of (andere) uitingen van 'persoonlijkheidszwakte'. Door een passende voorwaarde op te leggen wil hij tot de kern van het probleem doordringen en het kwaad a.h.w. bij de wortel aanpakken. Bovendien is de rechter er in die gevallen van overtuigd dat er voor hem een zwakkeling of een zieke staat die een loutere maatregel van opschorting of uitstel niet zou kunnen dragen, maar om niet te hervallen een extra-hulpmiddel en een steun in de rug nodig heeft. Daarom legt hij een behandeling op, geeft hij een bepaalde richtlijn mee of vertrouwt de delinquent gewoon toe aan de probatieassistent.

Nochtans zien we dat voorwaarden niet tot gevallen van 'persoonlijkheidszwakte' beperkt worden. Uit de verklaring van de rechter is af te leiden dat zij ook voorwaarden nuttig achten in die gevallen waar een uitdrukkelijke vingerwijzing

of een subtiele bestraffing op zijn plaats is. Hier heeft de probatievoorwaarde dan een sanctionerend tintje. Ons lijkt het onder meer het geval te zijn wanneer de vergoeding van het slachtoffer als voorwaarde wordt opgelegd.

Wat betreft de misdrijven waarin rechters probatie aangewezen achten, worden vooral minder ernstige feiten genoemd, d.w.z. misdrijven die op zichzelf als minder erg worden ervaren door de rechter, of die omwille van de bijzondere omstandigheden van het geval als minder ernstig worden beschouwd. Als belangrijkste komen naar voren: bepaalde zedendelicten, vooral exhibitionisme (dat veelal aanleiding geeft tot probatieopschorting), ook aanranding van de eerbaarheid, zelfs met geweld maar dan b.v. na uitlokking; druggebruik, met name in geval van verslaving (drughandel valt daarentegen buiten de probatiesfeer); bepaalde vermogensdelicten zoals diefstal, vooral grootwarenhuisdiefstal, ook geldverduistering, en uitgifte van ongedekte cheques door personen 'verslaafd aan kansspelen'; opzettelijke slagen en verwondingen na drankmisbruik. Uitzonderlijk wordt van ernstige misdrijven melding gemaakt (b.v. diefstal met inbraak) en dan is er soms sprake van een gedeeltelijk uitstel met probatievoorwaarden (b.v. het verbod om een bepaalde plaats nog te betreden).

Sommige rechters geven tegenindicaties en vinden probatie niet aangewezen voor zwaardere diefstallen, misbruik van vertrouwen, valsheid in geschriften of geweldsdelicten.

Inzake leeftijd gaat de voorkeur vooral naar jongeren. Sommige magistraten verbinden de toekenning van probatie zelfs onmiddellijk aan 'jongeren met drank-en drugproblemen'. In mindere mate blijken oudere personen in aanmerking te komen. Zo vermeldt een rechter dat het b.v. zou kunnen bij ouderen 'met een onberispelijk verleden' die een 'dwaasheid hebben begaan'.

Algemeen lijkt men ook nogal wat belang te hechten aan het blanco strafregister. Voorwaarden worden veel in verband gebracht met primaire en occasionele delinquenten. Nochtans komt het eveneens voor dat men probatievoorwaarden aangewezen acht bij herhaling van dezelfde feiten.

Al bij al komt uit de gesprekken de indruk naar voren dat over het algemeen probatievoorwaarden het meest opgelegd worden bij exhibitionisten, jongeren met drug- of alcoholproblemen en warenhuisdiefstallen.

Voor het overige verklaren de meeste magistraten zowel aan de opschorting als aan het uitstel voorwaarden te verbinden. Slechts een minderheid verklaart voorwaarden uitsluitend te verbinden aan één maatregel, en enkel probatieopschorting of enkel probatieuitstel toe te kennen.

29. Het initiatief— Het feit dat de rechter probatievoorwaarden toekent betekent niet dat het voorstel daartoe steeds van hem komt. Meestal is hij niet de initiatiefnemer. Uit de gesprekken blijkt dat voorwaarden opgelegd worden meestal nadat zij gevraagd of gesuggereerd werden door de advocaat van de beklaagde. Soms kan de vraag heel algemeen zijn. Zo wordt vermeld dat aan een verzoek tot opschorting nogal eens wordt toegevoegd dat 'de beklaagde zich zal schikken naar alle voorwaarden die de rechtbank ook maar zou mogen opleggen'. Is de betrokkene reeds in behandeling, dan vraagt men soms de voortzetting ervan als voorwaarde.

Komt er geen vraag van de verdediging of verschijnt de beklaagde zonder advocaat, dan kan het gebeuren dat de rechtbank zelf voorwaarden suggereert.

Volgens sommige rechters is dat zelfs niet zo uitzonderlijk. Ook van de kant van het parket kunnen suggesties komen, maar dat schijnt zich eerder uitzonderlijk voor te doen.

30. Vindt de rechter het nodig om zich te laten voorlichten door een *maatschappelijk onderzoek van een probatieassistent* alvorens voorwaarden op te leggen? Deze kwestie lijkt in de betrokken rechtsgebieden vrij traditiegebonden te zijn. In bepaalde arrondissementen is het blijkbaar steeds de gewoonte om een voorafgaandelijke enquête te laten verrichten door een probatieassistent (vooral wanneer het probatieopschorting betreft). In andere arrondissementen wordt er zelden of nooit een voorafgaandelijke probatie-enquête bevolen. Als redenen haalt men o.a. aan: er is een gebrek aan of een overbelasting van het probatiepersoneel; men heeft genoeg aan het moraliteitsverslag dat werd opgemaakt tijdens het vooronderzoek; heeft men ter zitting bijkomende inlichtingen nodig, dan wordt aan het openbaar ministerie gevraagd om een bijkomend onderzoek te doen (via de sociale dienst van het parket); een enquête door een probatieassistent houdt een te verregaande bemoeiing in; een probatie-enquête vertraagt de procedure.

31. *De taak van de probatieassistent* — De probatieassistent moet niet alleen tussenkomen wanneer de rechter rechtstreeks naar hem verwijst, maar ook wanneer een behandeling of een richtlijn (b.v. 'geen drankmisbruik') wordt opgelegd. De assistent moet de naleving ervan controleren. Aan de rechter werd gevraagd wat hij van die tussenkomst — idealiter — verwacht. De meesten beschrijven zijn taak zowel als controlerend (b.v. 'de probant van dichtbij volgen') als begeleidend (b.v. 'hem helpen waar nodig, ook buiten de strikte opdracht'), met iets meer nadruk op het begeleidend aspect. Herhaaldelijk wordt er trouwens op gewezen dat hij niet in een politieel toezicht mag vervallen. Overigens is men ervan overtuigd dat de taak van de probatieassistent zeker niet gemakkelijk is. Hij moet terzelfdertijd een juridisch, psychologisch en praktisch raadgever zijn. Sommigen spreken van 'idealisme' of 'roeping'. Soms klaagt men erover dat de probatieassistenten te jong en onervaren zijn. Een zekere leeftijd en rijpheid acht men nodig om correct te kunnen oordelen.

Maar dikwijls klinkt er in de gesprekken ook door dat men zich niet al te veel illusies maakt over de feitelijke gang van zaken. Men is zich duidelijk bewust van de onderbezetting en overbelasting van de probatieassistenten, en men vraagt zich dan ook voortdurend af of hun tussenkomst wel effect heeft.

Ten slotte blijkt uit de interviews dat de rechter gewoonlijk weinig of geen contact heeft met de probatieassistent.

32. *De gehanteerde proefperiode* — Terwijl de wet in een duur van één tot vijf jaar voorziet, verklaren de rechters doorgaans een termijn van één, drie of vijf jaar op te leggen. De meesten vernoemen drie jaar als heel courant en vijf jaar als uitzonderlijk. Vooral de ernst van het misdrijf lijkt daarin bepalend te zijn. Eén jaar wordt volgens de meeste rechters bijna nooit toegekend.

33. Ten slotte is ook *de geringe toepassing van de probatie* ter sprake gekomen. Terwijl uit de meeste gesprekken blijkt dat probatievoorwaarden uiteindelijk

slechts weinig tot zelden worden opgelegd, geven een aantal magistraten daar ook expliciet de reden van aan. Zo wordt herhaaldelijk verklaard dat men het nut van de maatregel niet inziet, omdat er een gebrek aan of overbelasting van het probatiepersoneel is, waardoor er in de praktijk niets kan terechtkomen van de begeleiding en de controle van de voorwaarden. Sommige rechters vinden probatievoorwaarden erg hinderlijk voor de betrokkene, vooral omdat de geregelde tussenkomst of controle van de probatieassistent volgens hen storend en in bepaalde gevallen zelfs stresserend werkt. Anderen vermelden dat het in een aantal gevallen gewoon geen zin heeft om voorwaarden op te leggen. Zo vindt een rechter het inopportuun om aan iemand die zijn onderhoudsgeld niet betaalt op te leggen de betalingen voortaan regelmatig te doen.

Dit alles neemt niet weg dat enkele rechters een uitgesproken positief oordeel hebben over de probatie. Dit zijn vooral de rechters die tevens een probatiecommissie voorzitten. De voorkeur gaat eerder uit naar de probatieopschorting dan naar het probatieuitstel.

G. DE VERNIEUWINGSVOORSTELLEN M.B.T. HET SANCTIEPAKKET

34. De bevraging van de correctionele rechters betrof niet uitsluitend een reflectie op de huidige praktijk van de straftoemeting en de plaats die daarin wordt voorbehouden aan de korte gevangenisstraf en de huidige alternatieven. Een tweede deel van het vragenschema was gericht op de bespreking van de door de Commissie voor Herziening van het Strafwetboek voorgestelde vernieuwingen m.b.t. het sanctiepakket. Het betreft dan meer bepaald de opheffing van de strafminima, de invoering van richtlijnen waarmee in de toekomst de rechter zou moeten rekening houden bij de keuze van de aard van de straf, en ten slotte een aantal nieuw in te voeren mogelijkheden tot bestraffing. Het gaat m.n. om de invoering van de enkele schuldigverklaring, de mogelijkheid om sommige bijkomende straffen als een zelfstandige straf op te leggen, de versoepeling van de probatiewet, de dienstverlening als straf, en de geldboete vast te stellen aan de hand van inkomenscategorieën. Aan de rechter werd gevraagd over elk van deze voorstellen zijn mening te geven.

1. Het opheffen van de strafminima

35. De opvatting van de rechters m.b.t. de opheffing van de strafminima is gematigd pro. Een kleine meerderheid spreekt zich vrij rechtlijnig uit voor de afschaffing. Minder in aantal zijn degenen die zich tegen de opheffing keren.

De voornaamste contra-indicaties die worden aangegeven zijn de volgende: de rechter beschikt nu reeds over voldoende vrijheid via het systeem van de verzachtende omstandigheden, wat in feite toelaat om de strafmaat binnen ruim afgemeten marges te bepalen; ook de rechter heeft behoefte aan enige houvast (vooral de jonge magistraten) en het door de Strafwet bepaalde strafminimum moet als zo'n noodzakelijk steunpunt worden gezien; het afschaffen van de minima is gevaarlijk omdat hierdoor (zoals in Nederland) een tendens zou ontstaan in de richting van te milde straffen.

Onder de argumenten pro zijn vooral de volgende belangrijk: het opheffen van de minima vereenvoudigt de rechtspraak, omdat de rechter niet langer ver-

plicht is tot de routine van het vermelden van cliché-achtige formuleringen inzake verzachtende omstandigheden om beneden de aangegeven strafminima te kunnen gaan. Meteen vermindert ook de kans op onwettige vonnissen, die ontstaat wanneer men onder het minimum daalt zonder verzachtende omstandigheden te vermelden. Bovendien geeft de afschaffing meer vrijheid aan de rechter. Hij kan meer gebruik maken van opschorting, uitstel en probatie, zodat zijn mogelijkheden ruimer worden.

2. Wettelijke richtlijnen betreffende de keuze van de aard van de straf

36. Aan de geïnterviewde rechters werd vervolgens een passage uit het verslag van de Commissie voor Herziening van het Strafwetboek ter beoordeling voorgelegd. Het betreft de opname in het Strafwetboek van richtlijnen voor de rechter betreffende de keuze van de aard van de straf. Volgens de Commissie zijn richtlijnen nodig wegens de grote verscheidenheid van strafrechtelijke sancties en moeten zij de rechter helpen om tot een meer doeltreffende strafkeuze te komen. De Commissie suggereert in dit verband o.m. dat de gevangenisstraf alleszins het uiterste reactiemiddel van de maatschappij moet zijn tegen delinquentie. Tevens zou de rechter worden aanbevolen om zijn vonnis in de toekomst ook te motiveren wat betreft de aard van de opgelegde straf.¹⁵

Allereerst is het de algemene stelling van de rechters dat zij geen richtlijnen m.b.t. de doelmatige strafkeuze nodig hebben. Zeker wanneer het om strikte en dwingende richtlijnen zou gaan, worden zij algemeen resoluut afgewezen en als een ontoelaatbare aanslag beschouwd op de rechterlijke vrijheid en onafhankelijkheid. Enkele rechters stellen dat zij niet gekant zijn tegen enkele algemene niet bindende richtlijnen die als een referentie kunnen worden opgevat, en wellicht ook nuttig kunnen zijn voor jonge magistraten. Maar ook zij verwerpen absoluut de invoering van dwingende richtlijnen.

Dat de gevangenisstraf als uiterste reactiemiddel moet gehanteerd worden is een regel, zeggen de rechters, die zij in de praktijk al lang toepassen. Men heeft dan ook geen nood aan richtlijnen terzake. Een aantal rechters wensen nochtans te onderlijnen dat het zonder gevangenisstraf in het sanctiepakket ook niet kan. In geval van voortdurende recidive of in geval van zeer ernstige criminaliteit zien zij geen andere mogelijkheid dan een vrijheidsstraf, vooral dan vanuit maatschappijbeschermend oogpunt. Sommigen wijzen ook op het nuttige schokeffect van de zeer korte gevangenisstraf.

Ook de extra motivering van de keuze van de straf wordt afgewezen, alhoewel minder resoluut dan de afwijzing van algemeen bindende richtlijnen die de straftoemeting zouden sturen. Heel wat rechters stellen dat zij de uitgesproken sanctie nu al mondeling tijdens de zitting motiveren. De bezwaren tegen een schriftelijke motivering in het vonnis zijn dan ook hoofdzakelijk van praktische aard. Zonder twijfel zal dit leiden tot een stereotypering van de motivering (sommigen verwijzen hier naar het lot van de motivering inzake de voorlopige hech-

15. De rechter is thans wettelijk verplicht om de beslissing aangaande de opgelegde straf in het vonnis te verrechtvaardigen. Deze motiveringsplicht werd ingevoerd door de Wet van 27 april 1987 in verband met de motivering van de straffen, tot wijziging van artikel 195 van het Wetboek van Strafvordering en van artikel 207 van de Rechtspleging bij de Landmacht (*B.S.*, 20 mei 1987).

tenis). Het schriftelijk toelichten van de strafkeuze brengt heel wat extra werk mee en zal dus ook tijd kosten, wat onvermijdelijk tot een toenemende achterstand zal leiden.

3. De enkele schuldigverklaring met vrijstelling van straf

37. Deze sanctie houdt volgens de Commissie in dat enkel de strafrechtelijke verantwoordelijkheid van de dader wordt vastgesteld, maar verder geen straf wordt opgelegd. Het verschil met de opschorting ligt hierin dat er geen proeftijd is en de maatregel niet kan worden herroepen. De enkele schuldigverklaring lijkt vooral aangewezen in gevallen waar het opleggen van een straf een inmiddels gestabiliseerde toestand eerder zou verstoren (b.v. in geval van slagen tussen echtgenoten) of waar het misdrijf zelf reeds een aanzienlijk leed voor de dader heeft teweeggebracht (b.v. een verkeersongeval waarin men de dood van een nauwe verwant heeft veroorzaakt).

Ongeveer 50 % van de rechters spreekt zich uit tegen de invoering ervan. In enkele gevallen argumenteert men daarbij principieel, b.v. dat het een onduidelijke sanctie is die bij de veroordeelde teveel als een vrijspraak zal overkomen, of ook dat het een al te lichte reactie is, een strafrechtbank onwaardig. Maar veelvuldiger zijn de pragmatische bezwaren. Sommigen menen dat de voorkeur moet worden gegeven aan de opschorting, enerzijds omdat deze als straf reeds licht genoeg is, en anderzijds omdat daaraan een proeftermijn is verbonden die, ook al is hij minimaal gehouden, tijdelijk een zekere controle mogelijk maakt, hetgeen toch wat meer garanties geeft. Een ander pragmatisch bezwaar is de mogelijke implicatie van nieuwe overlast voor de correctionele rechtbanken. Sommige rechters vrezen dat de nieuwe zeer lichte bestraffingswijze in handen van de rechters het parket in de verleiding zal brengen de zaak niet te seponeren, maar aan de rechter voor te leggen. Of nog dat partijen in zaken met een uiterst gering delict maar met grote burgerlijke belangen, eens te meer zullen aansturen op een afhandeling door de strafrechter. De behandeling gaat sneller, de burgerlijke belangen zijn gevrijwaard en er volgt een strafrechterlijke veroordeling die er in feite geen is. De invoering van deze zeer lichte strafmaatregel zou bijgevolg het oneigenlijk gebruik van het strafrecht in de hand werken. Ten slotte kan het louter bestaan van deze maatregel ook aanleiding geven tot het ontvluchten van verantwoordelijkheid door de rechter. In plaats van een gemotiveerde vrijspraak zal de rechter het zich gemakkelijker maken met de eenvoudige schuldigverklaring die een lichte veroordeling inhoudt en bij de verdachte als een quasi vrijspraak overkomt.

De overige rechters reageren gereserveerd positief. Alhoewel zij het nut van de maatregel wel erkennen en zelfs heel wat toepassingsgevallen aanreiken (b.v. lichte vormen van zedendelicten zoals exhibitionisme, en van vermogensdelicten, b.v. een ongedekte cheque van 1000 fr. uitgeven) zijn zij van mening dat de problemen meestal ook anders op te lossen zijn, b.v. via een minimumboete. Aan de voorgestelde maatregel hebben ze dan ook maar weinig behoefte. Uiteindelijk zijn het slechts enkele rechters die enig enthousiasme betonen en de invoering ervan in het Strafwetboek wensen. Maar ook deze kleine groep van voorstanders relateert ten zeerste het belang van deze strafmaatregel. Zij beschouwen hem als een nuttig surplus waarvan in zeer beperkte mate gebruik kan worden gemaakt.

4. De bijkomende straf als zelfstandige straf

38. De Commissie stelt tevens voor om in het Strafwetboek op te nemen dat bepaalde vervallenverklaringen en ontzettingen niet enkel meer als bijkomende straf maar ook als hoofdstraf zullen uitgesproken kunnen worden. Ook de bijzondere verbeurdverklaring zal een autonome straf kunnen zijn.

Slechts een minderheid van de rechters is uitgesproken voorstander of uitgesproken tegenstander van dit voorstel. De meerderheid drukt zich genuanceerd uit, maar globaal genomen is hun houding toch gereserveerd positief te noemen. Essentieel is volgens hen dat zij hierin niet verplicht worden, maar vrij worden gelaten om van deze bestraffingswijze gebruik te maken. Zij zijn dus voorstander op voorwaarde dat het facultatief kan gebeuren.

Bovendien zijn niet alle bijkomende straffen volgens de rechters zomaar over één kam te scheren. De grote meerderheid van de geïnterviewden meent dat vooral de vervallenverklaring van het recht om een voertuig te besturen een zeer efficiënte bestraffing kan zijn en eventueel als hoofdstraf in aanmerking zou kunnen komen. Veel restrictiever stelt men zich op t.a.v. de ontzetting uit de burgerlijke en politieke rechten. Heel wat rechters vinden dat deze sanctie voor velen niet de minste zin heeft. Men ontheft hen daarbij van een aantal rechten waar ze in feite weinig om geven. Voor anderen kan zij dan weer zware, ja zelfs fatale gevolgen hebben voor de carrière. Daarom wordt deze vorm van bestraffing nu reeds zoveel mogelijk vermeden, en is te verwachten dat hij het zeker als hoofdstraf niet zal doen. Evenzeer zien velen de verbeurdverklaring eerder als een marginale bestraffingsvorm waarvan niet veel mag verwacht worden, zeker niet als hoofdstraf met de bedoeling andere straffen te vermijden.

5. Versoepeling van de probatiewet (Wet 29 juni 1964)

39. In een ander voorstel wil de Commissie de toepassingsmogelijkheden van de opschorting, het uitstel en de probatie verruimen. Op de eerste plaats wordt daarbij gedacht aan een versoepeling van de voorwaarden inzake het gerechtelijk verleden.

Slechts enkele rechters zijn tegen de verruiming gekant. Volgens hen riskeert men het systeem zodanig te versoepelen dat het reëel bestraffend karakter van een veroordeling teloor gaat. Maar de overige rechters zijn volledig gewonnen voor de verruiming, vooral dan wat de opschorting en het uitstel betreft. Het stoort hen namelijk dat zij volgens de huidige wet geen uitstel of opschorting meer kunnen geven omwille van de vroegere veroordelingen, zelfs deze die uit een ver en vergeten verleden dateren. De meesten spreken zich ook uit ten voordele van een ruimere toepassingsmogelijkheid van de probatie, alhoewel met een sceptische ondertoon, vooral te wijten aan de minimale toerusting van het systeem.

6. De dienstverlening als straf

40. De Commissie voor Herziening van het Strafwetboek heeft vooral onder invloed van de praktijk van de 'community service order' in Engeland en Wales het voorstel gedaan om ook bij ons de 'maatschappelijke dienstverlening' als nieuwe

bestraffingsvorm in te voeren. Dit systeem bestaat erin dat veroordeelden, die erin hebben toegestemd, gedurende een bepaald aantal uren onbezoldigd werk presteren in het kader van instellingen van openbaar nut (b.v. zieken- of bejaardentehuizen). Tijdens de interviews werd bij de rechter naar hun reacties gevraagd t.a.v. een dergelijke nieuwe strafmaatregel.

Het betreft hier een nieuwe bestraffingsvorm die in de loop van de laatste tien jaar in verschillende Europese landen is ingevoerd. Het voorstel klonk een aantal rechters nogal verrassend in de oren. Voor sommigen was het de eerste keer dat zij erover hoorden spreken. Voor hen was het moeilijk om zich daarover zo maar direct een oordeel te vormen. Anderen kenden het bestaan van de maatregel, doordat deze experimenteel ook in Nederland wordt toegepast en daarover in de media ook regelmatig berichtgeving verschijnt.

Alhoewel er slechts enkelen zich principieel tegenstander tonen van een dergelijke bestraffingswijze ('Hebben we hier niet te maken met een aantrekkelijk verpakte vorm van dwangarbeid?'), wijzen de meeste rechters op de praktische problemen die de uitvoering van een dergelijke straf stelt. Hoe instellingen motiveren om een werkaanbod te formuleren? Hoe de geschikte veroordeelde vinden voor een bepaald werkaanbod? Hoe de vrijwillige medewerking van de veroordeelde bekomen? Hoe de controle op de uitvoering van de opgedragen arbeid organiseren? Hoe voorkomen dat een dergelijk systeem leidt tot werkoverlast voor de rechter?

Bij enkele rechters overwegen deze praktische bezwaren zozeer dat zij het een verloren moeite achten om daarmee van start te gaan. De meerderheid blijft echter positief t.a.v. de mogelijke invoering van de dienstverlening als straf. Vooral het principe van het herstellen van aangerichte schade en de zinnigheid van de dienstverlening, geplaatst tegenover de zinloze opsluiting, werkt aantrekkelijk. Maar zij wijzen er wel op dat aan tal van voorwaarden moet worden voldaan voordat de invoering als straf kan worden overwogen.

Volgens de meeste rechters moet men er bovendien van uitgaan dat de probatie niet het institutioneel kader kan zijn voor de uitvoering van deze strafmaatregel. Een vermenging van probatie en dienstverlening is zeker niet aangewezen. Enkele rechters zien dit echter niet zo en menen dat juist de probatie nu reeds het institutioneel kader biedt voor de feitelijke toepassing van de dienstverlening zonder dat daarvoor een nieuwe wettelijke regeling dient te worden getroffen.

Sommige rechters geven reeds aanduidingen i.v.m. de toepassing van de gemeenschapsdienst. Zij vinden o.a. dat het vooral voor jongere veroordeelden een geschikte bestraffingsvorm is, en dat het opgelegde werk zoveel mogelijk in relatie moet staan met het gepleegde delict en de daarbij veroorzaakte schade. Het opgelegde werk moet positief motiverend zijn en het mag in geen geval vernederend inwerken op de veroordeelde.

Men kan dus globaal wel spreken van een positieve waardering van de nieuwe strafmodaliteit, maar de twijfels omtrent de goeie organiseerbaarheid ervan leven sterk door in de commentaar die de rechters geven. Velen vrezen dat de overheid op dit ogenblik niet de nodige financiële inspanning zal willen opbrengen die nochtans nodig is om een dergelijke vernieuwing kwalitatief te verzorgen.

7. De geldboete vast te stellen a.h.v. inkomenscategorieën

41. Met het oog op de billijker toepassing van de geldboete wordt door de Commissie voorgesteld om uitgaande van vier of vijf inkomenscategorieën de geldboete aan te passen aan het draagvermogen van de veroordeelde. De rechter bepaalt tot welke vermogenscategorie de betrokkene behoort. Vervolgens wordt de opgelegde boete vermenigvuldigd met een coëfficiënt die verschilt per vermogenscategorie.

Dit voorstel vindt bijzonder weinig steun bij de geïnterviewde rechters. Ongeveer twee derde van hen kant zich tegen de invoering ervan. Enerzijds stellen zij dat dit onzinnig is omdat de fiscale informatie weinig of niet betrouwbaar is en fiscale fraude hierdoor wordt beloond. Zo komt men tot de situatie waarin fiscale fraude nu ook nog bij de straftoemeting bepaalde groepen in de samenleving gaat bevoordelen. Dat is onaanvaardbaar. Daarenboven vrezen zij dat het vaststellen van de juiste inkomenscategorie per verdachte een tijdrovende bezigheid is die de rechtspraak zal vertragen. Sommige rechters vinden het een aantasting van de privacy dat in ieder dossier een vermogensdossier wordt opgenomen. Vooral in zaken met meerdere verdachten stelt dit problemen op het vlak van de privacy en tevens op het vlak van de straftoemeting.

Anderzijds menen deze rechters dat het huidig systeem voldoende speelruimte biedt om de geldboete aan te passen aan het financieel draagvermogen van de veroordeelde. Het voorstel is overbodig vermits de rechter nu reeds zoveel mogelijk individualiseert. Hij kan werken binnen de ruime grenzen van minima en maxima en kan tevens gebruik maken van het uitstel. Dat moet in feite volstaan.

De overige rechters, een kleine minderheid, stellen zich principieel positief op t.a.v. dit voorstel. Zij vinden het inderdaad rechtvaardiger rekening te houden met inkomenscategorieën bij het bepalen van het niveau van de boete. Dit komt, zo stelt een rechter, tegemoet aan de grondwettelijke eis van gelijkheid voor de wet. Maar ook deze voorstanders zien op het vlak van de toepassing de door de tegenstanders reeds aangegeven praktische bezwaren. Vooral de vele gevaren van misbruiken doen het principieel positieve dat in de maatregel zit teniet. Verschillende voorstanders wijzen trouwens evenzeer op het feit dat de huidige werkwijze toch ook reeds heel wat speelruimte verleent aan de rechters.

Globaal mag men dus besluiten dat er in feite nauwelijks ondersteuning is te vinden bij de geïnterviewde rechters om een maatregel van aanpassing van de geldboete zoals voorgesteld door de Commissie voor de Herziening van het Strafwetboek in te voeren.

4. Besluit

42. In een eerste gedeelte van deze bijdrage werden het concept, de operationalisering en het verloop van het onderzoek beschreven. Dit relaas werd met opzet concreet ingekleurd, omdat het informatie aanbrengt over de complexiteit van de onderzochte problematiek, en in het bijzonder ook over de mate van bereikbaarheid van de strafrechters als onderzoeksgroep.

Opvallend was de spontane terughoudendheid van vele rechters t.a.v. het betrokken worden in een wetenschappelijk onderzoek, waarin naar hun mening

gepeild zou worden omtrent hun professionele activiteiten en denkbeelden. Toch was er ook in talrijke contacten een evolutie van argwaan tot volle medewerking en zelfs tot uitingen van bereidheid om in de toekomst aan dit soort onderzoek te blijven participeren. Dit aspect van het onderzoek toont alvast aan dat er bij vele strafrechters een latente behoefte bestaat om over de eigen beroepsactiviteit, en dan bepaaldelijk over de problematiek van de straftoemeting en de strafrechtshervorming, indringend te concerteren.

43. Het corpus van dit artikel bestond in de voorstelling van de verworven onderzoeksresultaten. De geregistreerde vraaggesprekken werden derwijze versneden dat in een nieuwe samenhang telkens een globaal beeld kon worden opgehangen van de meningen van de rechters over de verschillende probleempunten die de ruggegraat uitmaken van het onderzoeksopzet. Door deze werkwijze bleef de kans onbenut om via onderlinge vergelijkingen van de vraaggesprekken in hun geheel tot een typologie te komen van al dan niet consistente straftoemeteringsrationaliteiten. Een dergelijke bewerking van het onderzoeksmateriaal in de toekomst blijft echter een zinvolle mogelijkheid. De gevolgde werkmethode bood daarentegen de mogelijkheid om een zicht te krijgen op de differentiatie van opvattingen van de strafrechters over uiteenlopende aspecten van de straftoemeting m.b.t. de diverse sanctiemodaliteiten, waarbinnen dan als filigram zichtbaar wordt wat de 'modale' strafrechter denkt over strafaard, strafmaat en strafvorming.

De *modale strafrechter*, zoals hij uit het onderzoek naar voren treedt, kan als volgt getypeerd worden. Hij is een magistraat die erg gesteld is op zijn functie van 'onafhankelijk' rechtsbeschermer en die opereert in een veld waarin de belangen van de samenleving en deze van de delinquent dikwijls op een gespannen voet met elkaar staan. De straftoemeting beschouwt hij als een uiterst kiese en complexe problematiek, waarmee hij zeer gewetensvol en naar best vermogen omgaat, in het besef dat hij dikwijls over te weinig informatie beschikt om altijd de juiste beslissing te nemen. Zich beroepend op zijn onafhankelijkheid staat hij vrij kritisch t.a.v. het parket, en betreurt hij het meer bepaald dat hij weinig of geen informatie krijgt over wat er met zijn straftoemeteringsbeslissingen gebeurt; het valt hem moeilijk te accepteren dat hij volkomen vreemd blijft aan de strafuitvoering, en hij zou het wenselijk vinden daar op één of andere manier bij betrokken te worden. Wat de straftoemeting zelf betreft staat hij eerder afkerig tegen de korte effectieve gevangenisstraf, en zal deze in de regel slechts uitspreken, wanneer het juridisch niet anders kan, wanneer het de delinquent geen kwaad meer kan doen omdat de sanctie reeds in het kader van de voorlopige hechtenis werd uitgevoerd, of wanneer hij er een therapeutisch schokeffect van verwacht op de dader. Hij verkiest hoe dan ook alternatieven die minder negatieve sporen nalaten in de familiale of professionele situatie van de dader. Wanneer dit verzoenbaar is met de relatieve ernst van de feiten en met het strafrechtelijk verleden van de dader, is het uitstel van de veroordeling tot een vrijheidsstraf, al dan niet gekoppeld aan een veroordeling tot een effectieve geldboete, in de meeste gevallen het aangewezen alternatief. Dit uitstel geeft enerzijds krediet aan de delinquent, voor zover hij dit op grond van zijn verleden nog waardig is, en heeft terzelfdertijd een belangrijke waarschuwingfunctie. Opschorting wordt eerder beschouwd als een alternatief voor bestraffing, dan als een modali-

teit van bestraffing: zij is aangewezen in de gevallen van eenmalige, lichte feiten. Ook de geldboete is een valabel alternatief, hetzij in combinatie met een uitstel van de veroordeling tot een gevangenisstraf, hetzij als eigen sanctie: de geldboete dient zowel de afschrikking en incorporeert vergelding. De modale rechter loopt niet zo hoog op met de probatie: het lijkt een geschikte sanctioneringsmodaliteit te zijn voor een beperkte groep van delinquenten, waarvan medicaliseerbare problemen aanleiding hebben gegeven tot het delinquent gedrag, zoals bij exhibitionisten en drug- of alcoholverslaafde jongeren. Al met al lijkt de modale strafrechter tevreden te zijn met het bestaande sanctie-arsenaal; hij heeft niet onmiddellijk behoefte aan nieuwe sanctiemodaliteiten, maar zou het wel zinvol vinden dat dit arsenaal nog wordt vergroot: een sanctie als maatschappelijke dienstverlening is welkom, en het verlagen van de wettelijke drempels voor de toepasselijkheid van uitstel en opschorting wordt zelfs bijzonder wenselijk geacht. Is de modale rechter tevreden met de vrijheid tot straftoemeting zoals deze hem door de wetgever werd geboden, en neemt hij een bepaalde mate van uitbreiding van die vrijheid met dank aan, dan verzet hij zich daarentegen met klem tegen elke vermindering van die vrijheid, zoals deze die zou voortvloeien uit officiële richtlijnen voor straftoemeting.

Het hierboven geschetste beeld van de denkbeelden van de 'modale strafrechter' werd geconstrueerd aan de hand van de *dominanties* die afleesbaar zijn uit de antwoorden op de belangrijkste vragen die in de vraaggesprekken werden gesteld. Dit beeld is in zoverre misleidend, dat het hoegenaamd geen idee geeft van de *differentiatie* in de opvattingen van de in het onderzoek betrokken rechters; of om het anders uit te drukken: de modale strafrechter heeft geen bestaan buiten dit onderzoek. De vaststelling van een grote differentiatie in de opvattingen tussen de strafrechters, kan trouwens beschouwd worden als één van de belangrijkste bijdragen van dit onderzoek, en geeft daaraan een bijzondere beleidswaarde. Deze differentiatie verwijst m.n. naar het probleem van de rechtsgelijkheid bij de straftoemeting.

44. In dit onderzoek werd de rechter aan het woord gelaten, o.m. over de hervormingsvoorstellen van de Commissie voor de Herziening van het Strafwetboek aangaande het beschikbare sanctiepakket. Inmiddels verscheen het *Voorontwerp van Strafwetboek* van de Koninklijke Commissaris R. Legros, dat andermaal aanpassingen van het bestraffingsinstrumentarium bevat.¹⁶ Sommige daarvan liggen direct in de lijn van de voorstellen van de Commissie. Zo vindt men de maatregelen, die in dit onderzoek aan het oordeel van de rechter voorgelegd werden, nader geconcretiseerd in het *Voorontwerp* terug. Andere vernieuwingen reiken verder dan de opties van de Commissie. Men denke hier met name aan de afschaffing van de gevangenisstraffen tot zes maand.

De beoordeling van het *Voorontwerp* zou buiten het bestek van dit artikel vallen. Toch blijft het aangewezen, nu het Voorontwerp aan een ruim overleg onderworpen is, om de voorstellen aangaande het sanctiepakket en vooral de doelstellingen die men daarbij wil realiseren, in het licht van de resultaten van

16. LEGROS, R., *o.c.*, 31-75, 161-186; WINANTS, A., 'Een nieuw instrumentarium voor rechterlijke straftoemeting', *Panopticon*, 1987, 425-437.

dit onderzoek te evalueren. Op die manier zou ook de stem van de rechter in het overleg weerklinken. Van hem wordt er in de toekomst een innoverende praxis verwacht. Het is dan ook logisch en wenselijk dat er met zijn visie rekening wordt gehouden.